

УДК 330.341.1

Бойда С.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри туризму та економічної теорії
Буковинського державного фінансово-економічного університету

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

POTENTIAL DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTERPRISES AS THE BASIS OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто теоретичні основи інноваційного потенціалу підприємств, доведено, що інноваційний потенціал виступає одним з ключових чинників сталого економічного розвитку вітчизняної економіки. Досліджено місце нашої країни у світових інноваційних рейтингах, що дало можливість зробити висновок про наявність чималого інноваційного потенціалу, який проте сьогодні достатньою мірою не використовується. Проведено аналіз інноваційної активності промислових підприємств України, на основі якого визначено основні проблеми формування інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств. Запропоновано можливі шляхи вирішення проблем впровадження інновацій сучасними суб'єктами господарювання. Зроблено наголос, що заходи державної інноваційної політики мають бути спрямовані на формування сприятливого для інвестицій соціально-економічного середовища. Доведено необхідність системної взаємодії підприємств, регіону та держави на шляху інноваційного розвитку національної економіки.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал, інноваційна система, інноваційний розвиток, інноваційна продукція, інноваційна діяльність.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретические основы инновационного потенциала предприятий, доказано, что инновационный потенциал выступает одним из ключевых факторов устойчивого экономического развития отечественной экономики. Исследовано место нашей страны в мировых инновационных рейтингах, что дало возможность сделать вывод о наличии немалого инновационного потенциала, который, однако, сегодня в достаточной степени не используется. Проведен анализ инновационной активности промышленных предприятий Украины, на основе которого определены основные проблемы формирования инновационного потенциала отечественных предприятий. Предложены возможные пути решения проблем внедрения инноваций современными субъектами хозяйствования. Отмечено, что меры государственной инновационной политики должны быть направлены на формирование благоприятной для инвестиций социально-экономической среды. Доказана необходимость системного взаимодействия предприятий, региона и государства на пути инновационного развития национальной экономики.

Ключевые слова: инновации, инновационный потенциал, инновационная система, инновационное развитие, инновационная продукция, инновационная деятельность.

ANNOTATION

The article discusses the theoretical foundations of innovation potential of enterprises proved that innovative capacity is one of the key factors for sustainable economic development of the national economy. Researched place our country in the global innovation rankings, making it possible to conclude that the presence of considerable innovation potential, but is now sufficiently used. Analysis of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine, on which the basic problems of formation of innovative potential of domestic enterprises. The possible solutions to the problems of modern innovation entities. Emphasizes that measures the state innovation policy should be aimed at creating a favorable invest-

ment for socio-economic environment. The necessity of a system of interaction between enterprises, region and state on the path of innovative development of national economy.

Keywords: innovations, innovative potential, innovative system, innovative development, innovative products, innovative activity.

Постановка проблеми. Успішний розвиток національного ринку, а також його інтеграція у світовий економічний процес вимагають створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності. У нинішній період виходу економіки із кризи саме процес поширення інновацій може стати одним із чинників, які позитивно впливають на загальноекономічний клімат та сприяють соціальній стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем інноваційної діяльності суб'єктів господарювання приділяється досить багато уваги зарубіжними та вітчизняними вченими. Теоретико-методологічні основи інноваційного потенціалу змістовно представлені в роботах Корнуха О.В., Ганущак-Єфіменко Л.М., Сігайова А.О. тощо. Інноваційні трансформації економічного розвитку України знайшли відображення у працях Мікловди В.П., Школи І.М., Бабінської О.В. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на проведені дослідження, залишаються недостатньо вивченими питання пошуку шляхів підвищення інноваційного потенціалу з позиції системної взаємодії держави, регіону та підприємств. Тому дослідження інноваційного потенціалу підприємств потребує свого продовження на основі відомих основних наукових результатів з точки зору розвитку інноваційного потенціалу підприємств як вирішального чинника сталого економічного розвитку національної економіки.

Мета статті полягає у вивченні та обґрунтуванні проблем формування інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання під єдиним вектором інноваційного розвитку національної економіки. Виходячи з поставленої мети, основними завданнями дослідження є:

– визначити зміст інноваційного потенціалу підприємств та дослідити основні проблеми, які виникають при впровадженні інновацій на вітчизняних підприємствах;

– обґрунтувати реалізацію запропонованих шляхів підвищення інноваційного потенціалу підприємств;

– довести необхідність системної взаємодії суб'єктів господарювання, регіону та держави для забезпечення можливості інноваційного розвитку вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний потенціал необхідно розглядати з позиції мікро- та макrorівня у взаємозв'язку. В Україні на законодавчому рівні задекларовано курс на розвиток конкурентоспроможної інноваційної економічної системи. Місце нашої країни у світових інноваційних рейтингах свідчить про те, що Україна має чималий інноваційний потенціал, який проте недостатньо використовується.

Так, за глобальним інноваційним індексом Україна у 2015 р. посіла 64 місце серед 141 країни світу. Глобальний інноваційний індекс-2015 (з урахуванням 79 показників) складено Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Корнельським університетом та міжнародною бізнес-школою Insead. У 2015 р. найбільше Україна піднялася за такими показниками: людський капітал та дослідження (11 позиція), освіта (33 позиція), бізнес-середовище (30 позиція), нематеріальні активи (30 позиція), працівники розумової праці (13 позиція). Максимальне погіршення позицій спостерігалось за такими показниками, як політичне середовище (26 позиція), загальна інфраструктура (17 позиція), онлайн-творчість (9 позиція).

Відповідно до іншого Глобального інноваційного індексу, складеного виданням Bloomberg, у 2015 р. ми посіли 33 місце серед 50 найбільш інноваційних країн, при цьому найкраща (п'ята) позиція була за показником «вища освіта» [1].

Інноваційний тип розвитку в умовах викликів глобалізації залишається однією з найбільш актуальних та прогресивних складових економічного розвитку більшості розвинених країн світу. Такий тип розвитку вимагає організації сприятливих умов для побудови ефективно функціонуючої складової національної економіки, що ґрунтується на знаннях, основою якої є національні інноваційні системи. Якщо в зарубіжних країнах процес зміни економічної формації з ринкової на інноваційну відбувався еволюційно, протягом останніх 50 років, то в Україні розвиток таких подій має стихійний характер [2, с. 318].

Реалізація інноваційного потенціалу країни забезпечується формуванням інноваційного потенціалу підприємницьких структур. Інноваційний потенціал будь-якого підприємства залежить від специфіки і масштабів його діяльності, а ступінь використання потенціалу визначає інноваційні можливості і сприйнятливість підприємства до нововведень. Таким чином, інноваційний потенціал – це свого роду характеристика здатності системи до зміни, поліпшення, прогресу [3, с. 177].

Чим вище рівень інноваційного потенціалу підприємства, тим успішніше підприємство уникає можливих кризових ситуацій. Реальним прикладом вказаного може слугувати таке явище, як дифузія інновацій. Так, застосування нового устаткування сприяє виготовленню нової продукції, яка, своєю чергою, виходячи на ринок, є джерелом, чинником подальших змін. Причому «ефект від тиражування інновацій зростає набагато швидше за масштаби самого тиражу» [4, с. 59].

На рівні світового господарства промисловість є однією з найбільш розвинених галузей економіки, що характеризується високими темпами інноваційного розвитку. Проте ситуація на вітчизняних підприємствах є дещо іншою. Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах України представлена в таблиці 1.

Відповідно до представлених даних, можна побачити, що в 2015 р. частка підприємств, які впроваджують інновації, суттєво зростає. Цікавим є той факт, що з впроваджених нових технологічних процесів лише незначна частина орієнтована на зберігання ресурсів та зменшення відходів виробництва.

Таблиця 1

Показники інноваційної активності промислових підприємств України*

Показники	2011	2012	2013	2014	2015
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	12,8	13,6	13,6	12,1	15,2
Впроваджено нових технологічних процесів	2510	2188	1576	1743	1217
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	517	554	502	447	458
Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3238	3403	3138	3661	3136
з них нові види техніки	897	942	809	1314	966
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,8	3,3	3,3	2,5	

*Складено автором на основі даних [5]

Ефективному впровадженню нових технологій в процес виробництва перешкоджають ряд чинників, перш за все – обмеженість джерел фінансування. Привертає увагу розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності промисловості України. Чинними законодавством передбачено, що фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності в Україні здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів установ, організацій та підприємств, вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом. Закон України «Про

наукову і науково-технічну діяльність» встановлює, що одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування [6].

Обсяги фінансування інноваційної діяльності у промисловості України протягом 2011–2014 рр. мають тенденцію до зменшення (табл. 2). Так, у 2014 р. порівняно з 2011 р. фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств скоротилось на 6638,0 млн грн. Разом з тим, привертає увагу, що за останні роки зростає питома вага власних коштів у загальному обсязі фінансування. Це свідчить про розуміння вітчизняними підприємствами необхідності переходу на інноваційний шлях розвитку і безумовно є позитивною тенденцією. Проте, у 2014 р. різко зменшилась частка фінансування іноземних інвесторів, з чого випливає, що іноземні інвестори в даний час не зацікавлені у фінансуванні інноваційної діяльності на ринку України. Вражає мізерність фінансування інноваційної діяльності національної промисловості за рахунок коштів Державного бюджету. Хоча у 2014 р. частка фінансування за рахунок державних коштів дещо збільшилася і склала 4,5% загального обсягу, це у декілька разів менше, ніж у розвинутих країнах.

Виходячи з наведених даних, необхідно зазначити, що заходи державної інноваційної політики мають бути спрямовані на формування ефективніших підходів до розвитку сприятливого для інвестицій соціально-економічного середовища.

У процесі впровадження інновацій сучасні вітчизняні підприємства зіштовхуються з рядом проблем, серед яких варто виокремити такі:

- дефіцит фінансових ресурсів, необхідних для проведення наукових досліджень та впровадження інновацій у виробничу діяльність;
- ризик недоотримання бажаного фінансового результату від впровадження інновацій у виробничий процес;
- нерозвиненість інноваційної інфраструктури. Відсутність аналітиків, маркетологів, консультантів у сфері інноваційного підприємництва. Система освіти не спрямована на підго-

товку кадрів для роботи в інноваційній системі. Зв'язок між підприємствами та університетами слабкий;

- слабо розвинене інформаційне забезпечення стосовно особливостей провадження інноваційної діяльності як в межах країни, так і за кордоном;

– відсутність попиту в належному обсязі на інноваційну продукцію. Це зумовлено, з одного боку, високою вартістю інноваційних продуктів, а з іншого – нерозвиненістю методів просування інноваційних продуктів на ринок;

– відсутність стратегії розвитку інноваційної сфери національної економіки. Запропоновані проекти стратегій, але широкого обговорення в середовищі науковців та практиків вони не знайшли, керівництвом країни законодавчо не оформлені.

Ризик інноваційної діяльності є найвищим у порівнянні з іншими видами економічної активності. Це зумовлює необхідність застосування таких поточних дій, які можуть забезпечити вирішення зазначених вище проблем:

- залучення коштів із зовнішніх джерел фінансування, в тому числі за рахунок іноземних інвестицій; створення на рівні держави інноваційних фондів та венчурних компаній для забезпечення безперервного фінансування інноваційних проектів;
- розробка та впровадження ефективної системи гарантійних фондів, страхування та диверсифікація ризиків;
- формування інституційного середовища інноваційної системи, переорієнтація системи освіти на підготовку кадрів для інноваційної системи; забезпечення взаємодії освіти, науки і виробництва між науково-дослідними інститутами та підприємствами різних форм власності;
- створення в межах підприємства спеціалізованих структурних підрозділів, які б здійснювали регулярний моніторинг планування, розробки та впровадження в процес виробництва об'єктів інноваційної діяльності [7, с. 71]; активізація науково-технічного співробітництва з різними країнами світу;
- розробка національної маркетингової програми просування інноваційної продукції, впро-

Таблиця 2

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України

Показники	Роки							
	2011		2012		2013		2014	
	млн. грн.	% до загального обсягу	млн. грн.	% до загального обсягу	млн. грн.	% до загального обсягу	млн. грн.	% до загального обсягу
Всього	14333,9	100,0	11480,6	100,0	9562,6	100,0	7695,9	100,0
у т.ч.: за рахунок державного бюджету	149,2	1,0	224,3	1,9	24,7	0,3	344,1	4,5
власних коштів	7585,6	53,0	7335,9	63,9	6973,4	72,9	6540,3	85,0
іноземних інвесторів	56,9	0,4	994,8	8,7	1253,2	13,1	138,7	1,8
інших джерел	6542,2	45,6	2925,6	25,5	1311,3	13,7	672,8	8,7

*Складено автором на основі даних [5]

вадження відповідної амортизаційної політики для підприємств, які впроваджують інноваційні технології та відповідну цим технологіям технічну базу [8, с. 310];

– затвердження у законодавчому порядку Стратегії інноваційного розвитку країни.

Висновки. У сучасних умовах формування і розвиток інноваційного потенціалу стає визначальним чинником сталого розвитку вітчизняної економіки. У свою чергу, інноваційний розвиток національної економіки є неможливим без системної взаємодії держави, регіону та бізнесу у сфері інноваційної активності. Інноваційна діяльність підприємств передбачає: виробництво інноваційної продукції; впровадження інноваційних технологій; участь у регіональних інноваційних проектах; підтримку національної інноваційної стратегії. Інноваційна діяльність регіону має бути спрямована на формування інноваційного клімату в регіоні, а також впровадження інноваційних методів управління регіональним розвитком. Інноваційна діяльність держави передбачає підтримку науково-дослідницького сектору економіки та інноваційного підприємництва. У переході на інноваційний шлях розвитку всім рівням господарювання необхідно робити кроки одночасно, узгоджено та в одному напрямку для забезпечення економічного зростання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Україна у світових рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9160>.
2. Трансформації в глобальній економіці та Україна: [монографія] / за заг. ред. І.М. Школи та О.В. Бабінської; Чернів. торг.-ек. ін-т КНТЕУ. – Чернівці : Друк Арт, 2014. – 416 с.
3. Омельчак Г.В. Концептуальні основи розвитку інноваційного потенціалу підприємств/ Г.В. Омельчак // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2014. – № 2(77). – С. 113–118.
4. Ганущак-Єфіменко Л.М., Сігайов А.О. Інноваційна культура як напрям управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств/ Л.М. Ганущак-Єфіменко, А.О. Сігайов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 2(141). – С. 58–61.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
7. Корнух О.В., Британ С.А., Булда Н.О. Проблеми формування інноваційного потенціалу підприємства / [О.В. Корнух, С.А. Британ, Н.О. Булда] // Економіка та держава. – 2015. – № 1. – С. 68–71.
8. Стратегічний потенціал економічної системи: інноваційні та інституціональні механізми його активізації: [монографія] / [В.П. Мікловда, Ф.Ф. Шандор, Н.Ю. Кубіній, С.М. Мошак, М.Ю. Шеверя, В.В. Кубіній]. – Ужгород, 2014. – 420 с.